ARUBA'S OUDSTE KERK 1750–1816–1952

DOOR

JOHAN HARTOG

Van de Noord voert een landweg langs de Turibana en de Kurimiauw — twee heuvels in het Noorderdistrict — naar een van de hoogste verheffingen: de Alto Vista, 71 meter boven zee. Iets verder, op de hoge vlakte tussen de Alto Vista en de zee, werd, op 25 Mei 1952, een kapel ingewijd, op de plaats waar in 1750 de oudste kapel van Aruba door de Indianen werd gebouwd.

De Indianen naar Alto Vista.

Het was in de tijd, toen Aruba nog voor een goed deel door heidense Indianen werd bewoond. Toen er echter ook wel gedoopte Indianen waren, maar die toch in groepen en partijen elkaar niet altijd welgezind waren.

Een dezer groepen was mettertijd op het plateau tussen Alto Vista en de zee beland, een tamelijk onherbergzaam oord, maar bewoonbaar door de aanwezigheid van een nog altijd bestaande brakwaterbron, Pos di Noord. Men kan op deze plaats nog resten vinden van vroegere bewoning. Historisch begint *hier* het Christendom van Aruba. Wat er vóór geweest is, berust op een vrome overlevering.

Vóór de bouw van de huidige kapel kon men de omtrekken nog zien van wat vroeger de kapel is geweest, een gebouwtje van 13 bij 5 meter. Er zijn twee met steenranden aangegeven graven. Op deze plaats, waar de mensen de eezwen door kwamen bidden, waar wat bloemen in blikken staan, is het kerkhof geweest. De volkstraditie heeft de plek nauwkeurig bewaard.

Het Kerkelijk Archief en Alto Vista.

Het waren Spaanse geestelijken, die op Aruba het eerst het Christendom predikten. Vermoedelijk moet men het zich zó voorstellen, dat priesters die met de zielzorg op de vaste overwal

waren belast, van tijd tot tijd op Aruba kwamen. In het kerkelijk Archief van Oranjestad is een document aanwezig — dat wij door de vriendelijke bemiddeling van pastoor J. BURGEMEESTER O.P. mochten raadplegen — waarin een zekere priester, CRISTOVAL VALERIANO MAXIMO DE QUESADA, die kanselwelsprekendheid doceerde in zijn klooster te Caracas, zegt, dat hij in transito was op „esta Isla de Orua" (dit eiland Aruba) op 17 Juli 1778. Op 22 Juli d.a.v. doopte hij er MARIA MAGDALENA, dochter van JOSEF SANTIAGO QUELI en ANA CATHALINA TROMP — welke laatste naam toen dus al voorkwam op Aruba.

Pater DE QUESADA was lang niet de eerste priester, die hier kwam. In het Kerkelijk Archief zijn lijsten aanwezig met namen van degenen, die hier in de loop der jaren kwamen. Pater DE QUESADA noemen wij echter, omdat hij alle mogelijke documenten verzameld heeft, die op de kerkgeschiedenis van Aruba betrekking hebben, o.m. op de kapel van Alto Vista.

Het zgn. Fiscalaat.

In tijden dat er geen priesters op Aruba waren, baden de katholieken, die bij Noord terecht gekomen waren, onder elkaar de Rozenkrans. De meesten hunner konden lezen noch schrijven. De Rozenkrans bidden was dus ongeveer het enige wat zij konden doen. Ze leefden van wat veeteelt. Op Zon- en feestdagen kwam men samen onder een boom of in een hut. Zekere DOMINGO ANTONIO SILVESTRE, wiens graf thans nog op Alto Vista te zien is, kreeg daarbij de leiding. Hij kon lezen en wist op een kalender te zien, welke dagen feestdagen van verplichting waren. Op zo'n dag hees hij een vlag en de mensen wisten daardoor, dat ze niet moesten gaan arbeiden, maar komen bidden. SILVESTRE was medegekomen uit Coro, naar men algemeen aanneemt, maar was van gemengd bloed. Uit eigen middelen heeft deze SILVESTRE toen in het midden van de 18e eeuw de eerste kapel of kerk op Aruba laten bouwen. Het gebouwtje werd ingezegend op 20 April 1750 door Pater PABLO DE ALGAMESI, een Capucijn, die tevens SILVESTRE aanstelde tot fiscaal, d.w.z. bestuurder van de kapel (een koster met uitgebreide bevoegdheden). Het jaartal 1750 schijnt onzeker; in het Kerkelijk Archief zijn ook stukken aanwezig waaruit men zou besluiten tot 1752 („veynte de abril de mill setez cinquenta y dos años").

In elk geval blijkt reeds in het jaar van de inwijding, 1750 of 1752, het fiscalaat overgegaan te zijn op MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ, de andere wiens graf men thans nog op Alto Vista ziet. Stukken

getekend door pater ALGAMESI bewijzen, dat de aanstelling van SILVESTRE zowel als van ALVAREZ rechtens geschiedden.

Er zit hier een moeilijkheid, die de schrijver van het Kerkelijk Archief, d.w.z. de steeds wisselende en onbekende persoon die het archief heeft bijgehouden, ook bespeurde: Men moet aannemen — zo zegt hij — dat de aanstelling van DOMINGO ANTONIO SILVESTRE tot eerste fiscaal of bestuurder geschied is vóór de plechtige inwijding van de kapel, want het bestuur van MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ is volgens de officiële stukken zijner aanstelling begonnen op 20 April 1750, d.w.z. de dag der inwijding zelve. Was DOMINGO ANTONIO SILVESTRE op de dag der inwijding van de Rozenkranskapel reeds overleden? Of heeft hij bij die gelegenheid om reden van zijn hoge jaren zijn bestuursmacht op zijn schoonzoon overgedragen? De bestaande oorkonden spreken noch van zijn dood, noch van een overdracht, maar de strenge vorm en de uitdrukkelijke bewoordingen waarin de akte van aanstelling van MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ is opgesteld, rechtvaardigen de veronderstelling, dat wezenlijk een overdracht bij leven van DOMINGO ANTONIO SILVESTRE moet hebben plaats gehad. De nauwkeurige aanwijzing van de dag waarop het bestuur van MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ een aanvang zou nemen, de last die hem wordt opgedragen om alle Indianen, die inboorlingen van Aruba waren, bidden te leren en te doen bidden, de verplichting die de gemeente wordt opgelegd om alle Zondagen te vergaderen in de Rozenkranskapel ten einde gezamenlijk de H. Rozenkrans te bidden, de plechtige betuiging eindelijk, dat niemand ooit bevoegd zou zijn om hem, MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ, van het bestuursambt te ontzetten — dit alles geeft grond om aan te nemen, dat DOMINGO ANTONIO SILVESTRE bij de aanstelling van zijn schoonzoon MIGUEL ALVAREZ nog leefde en dat Pater ALGAMESI de moeilijkheden heeft willen voorkomen, die later bij overlijden van DOMINGO ANTONIO SILVESTRE van de kant van zijn zonen mochten kunnen oprijzen tegen het recht en het gezag van hun schoonbroer.

MIGUEL ALVAREZ was de schoonzoon van de stichter der kapel. Dat Pater ALGAMESI hem en niet de zoons van SILVESTRE aanstelde, zal wel verklaard worden door de omstandigheid dat MIGUEL lezen kon (geleerd van de missionarissen), dat hij de kalender kon raadplegen en liturgische gebeden kon voordragen en — zoals het Kerkelijk Archief er bij zegt — van zijn jeugd af de guitare had bespeeld en het gebed door geestelijke liederen

kon doen afwisselen. MIGUEL moet een nauwgezet persoon geweest zijn. Hij hees zijn vlag op tijd en er zijn documenten over, volgens welke hij op de eerste Zondag van October (feest van de H. Rozenkrans) zijn parochianen des morgens de gehele Rozenkrans liet bidden, alle vijftien geheimen dus, en des middags nog eens een keer!

De Alto Vista-processie.

Een gewoonte tot het houden ener processie ontstond. Bij de middagdienst baden de gelovigen twee tientjes van de Rozenkrans voor het altaar, waarna men paarsgewijze de kerk uittrok en zingende het derde tientje bad. Vier lantaarndragers liepen aan elke kant van het kruis. Achter het kruis volgden de mannen, wier rijen besloten werden door de zangers en de personen, die met guitaren, viool of fluit de zang begeleidden. Dan volgde de beeltenis van de H. Maagd, gedragen door de keur van het godvruchtig vrouwelijk geslacht, en daarachter de vrouwenstoet welke de processie sloot — aldus het Kerkelijk Archief. Na elk tientje knielde alles en zong Gloria Patri. Als de gehele Rozenkrans uit was, bad men de Litanie van O.L. Vrouw nog, die voor het altaar in de kapel eindigde, waarna een Salve Regina de plechtigheid besloot.

Onder de derde fiscaal.

In 1764 was MIGUEL ENRIQUE ALVAREZ blijkbaar nog fiscaal van de Rozenkranskapel. In het Kerkelijk Archief berust een akte, waarbij PEDRO RODRIGUEZ, apostolisch missionaris, op visitatie op Aruba, MIGUEL ALVAREZ bevestigt in zijn fiscalaat.

Tussen 1764 en 1772 moet ALVAREZ zijn overleden, want als in 1772 een nieuwe priester ons eiland bezoekt, stelt hij, wederom bij akte, DOMINGO BERNARDINO ANTONIO SILVESTRE tot fiscaal aan. Deze persoon was een zoon van DOMINGO ANTONIO SILVESTRE, de oprichter van de kapel. BERNARDINO was — gelijk wij zagen — eerst gepasseerd door de aanstelling van zijn zwager ALVAREZ.

„D. Petrus Massias, sacerdos hispanus de consensu parocchi de Curaçao in Orua, 9 die mensis Junii 1772...." (DOMINUS PETRUS MASSIAS, Spaans priester, met toestemming van de pastoor van Curaçao, op Aruba, op 9 Juni 1772). Aldus begint de aanstellingsakte van de derde fiscaal van de Rozenkranskapel op Alto Vista.

Deze geestelijke — blijkbaar een wereldheer — hoorde bij zijn visitatie de verhalen van ALVAREZ' dood, maar het juiste jaar

is verloren gegaan. ALVAREZ zou, volgens de overlevering, zijn eigen dood hebben voorspeld, zoals ook andere „heiligen" dit wel deden. Hij kondigde aan op een Donderdag te zullen sterven, wat ook gebeurde. Hij had ook medegedeeld op Zaterdag daaraanvolgend een teken te zullen geven ten bewijze, dat zijn ziel uit het Vagevuur was verlost. Volgens de vrome overlevering zou hij dit, terwijl de mensen in de kapel voor zijn zielerust op Zaterdag aan het bidden waren, ook hebben gedaan door drie slagen op de klok te geven. Vermoedelijk is ALVAREZ dus bekend geweest met het Scapulier van de Berg Carmel en de daaraan verbonden privilegium sabbatinum [1]). In elk geval worden SILVESTRE en ALVAREZ tot de dag van vandaag door het omwode volk „heiligen" genoemd en is hun gedachtenis in ere.

Enkele jaren na het bezoek van PETRUS MASSIAS kwam Pater CRISTOVAL VALERIANO MAXIMO DE QUESADA op Aruba. Deze Pater, een Mercedariër, landde — gelijk reeds gezegd — op 17 Juli 1778; hij was het die de gegevens en documenten over de Rozenkranskapel vergaarde voor het Kerkelijk Archief. Hij ontmoette SILVESTRE persoonlijk en de geschiedenis, die wij tot nu toe van derden moesten vernemen, krijgt thans een solieder ondergrond door het rechtstreeks getuigenis van pater DE QUESADA.

De derde fiscaal wordt door hem een man van grote ijver in de goddelijke dienst genoemd, een die de vroomheid zijner vaderen erfde. Hij verhaalt, hoe SILVESTRE aan de kapel een wit priestergewaad, een kelk en een pateen, alsmede zilveren ampullen en een bel schonk.

Aruba's tweede kerk.

Onder het fiscalaat van DOMINGO BERNARDINO SILVESTRE is de tweede kerk van Aruba, die van de Noord, tot stand gekomen.

---

[1]) Het Privilegium Sabbatinum of Zaterdags Voorrecht is een van de privileges welke verbonden zijn aan het Carmel-scapulier. De inhoud van dit voorrecht werd door Pius XII op 11 Febr. 1950 nogmaals als volgt geformuleerd: Zonder twijfel zal de goedertierenste Moeder niet nalaten te zorgen, dat haar kinderen, die ter uitboeting hunner fouten in het vagevuur verblijven, door haar voorspraak bij God, ten spoedigste — zoals is overgeleverd door het bekende Zaterdags Voorrecht — het eeuwige vaderland bereiken. — Dit Voorrecht, ten gerieve der nietkatholieke lezers hier verklaard, wordt Zaterdags genoemd omdat men houdt, dat dit „ten spoedigste" betekent „bij voorkeur op de eerste Zaterdag na het sterven". Dit laatste is echter geen algemene sententie. ALVAREZ was blijkbaar met dit oude Voorrecht bekend.

Niet zozeer omdat er op Alto Vista te veel mensen waren — men schat ongeveer 60 — maar doordat op Alto Vista de mening post vatte, dat het er ongezond was. Door oorzaken die thans natuurlijk niet meer kunnen worden nagegaan, kwam er nog al eens een ziekte voor, die het volk er aanduidde met de naam zwarte koorts („caintura pretoe"). Deze ziekte was meestal dodelijk, zodat het opkomend geslacht heil zocht in zuid-westwaartse richting, een proces waaruit de Noord is ontstaan. In deze buurt woonden toen al wel mensen, doch zij kerkten in de Rozenkranskapel, die hier slechts een half uur tot drie kwartier lopens vandaan was. De vlag die gehesen werd, was van Alto Vista af vrijwel overal te zien, behalve op het Oosten van het eiland, waar toentertijd weinig of in elk geval niet zozeer practiserende katholieken woonden.

Nog tijdens het leven van de derde fiscaal werd zo het woonoord Alto Vista nagenoeg geheel verlaten. SILVESTRE was een breed denkend mens. Hij zelf, samen met een zoon van de tweede fiscaal, MIGUEL ALVAREZ, en zijn eigen zoon CASPAR SILVESTRE vatten het plan op meer in het centrum van de verhuisde Arubanen een nieuwe kerk te stichten. Dit nieuwe kerkje kwam op de plaats van de huidige kerk van de Noord en was toegewijd aan de H. Anna, hoewel het door sommigen ook „misa di Calvario" werd genoemd, omdat het gebouwd was aan de voet van de heuvel Boegoeroei. Deze St. Anna-kerk was dus feitelijk een bijkerk en volgens de overlevering die tegen het eind van de vorige eeuw op Alto Vista nog kon worden opgetekend, maar waarvan geen documenten voorhanden zijn, zou de oude heer SILVESTRE 's Zondags de biddiensten in de Rozenkranskapel hebben geleid, terwijl zijn zoon (sommige documenten noemen hem zijn broer, doch dit is onwaarschijnlijk) CASPAR hetzelfde deed in de St. Annakapel. Dit geldt dan van de ochtenddienst, want de middag-processie was zo traditioneel geworden, dat zij uitsluitend bij de Rozenkranskapel op Alto Vista werd gehouden.

Pater DE QUESADA tekende dit alles op en legde het archief aan; hij oefende twaalf dagen de zielzorg uit, droeg bij afwisseling in beide kapellen de H. Mis op, diende de Sacramenten van Doop, Eucharistie en Huwelijk toe.

Alto Vista verlaten ± 1780.

Kort na het bezoek van pater DE QUESADA moet zich een epidemie hebben voorgedaan, waardoor de gedunde bevolking van Alto Vista geheel is uitgestorven. Precies is de toedracht niet

meer na te gaan, daar er geen stukken over bestaan, doch men neemt op grond van losstaande feiten aan, dat een besmet schip Aruba heeft aangedaan. De Kroniek in het Kerkelijk Archief gewaagt van een schip, waar pokkenlijders op geweest zouden zijn of nog waren. In korte tijd verdween hierdoor de bevolking van Alto Vista. Aangezien er nadien van DOMINGO BERNARDINO SILVESTRE geen sprake meer is, neemt men aan, dat ook hij stierf. Zijn zoon CASPAR volgde hem op als vierde fiscaal „de facto", want van een officiële aanstelling blijkt niets. Het kerkelijk leven op Alto Vista was natuurlijk verlopen, ook al hebben opvolgende missionarissen er steeds op aangedrongen de kapel en processie in ere te houden.

Het einde.

In 1784 kwam een Pater Dominicaan, ANTONIUS DE NIS, op Aruba aan. Pater DE NIS wordt „gesmeekt" zoals het Kerkelijk Archief meldt, een nieuwe fiscaal aan te stellen voor de ....St. Annakerk. We kunnen dus aannemen, dat CASPAR intussen ook was overleden en dat de Rozenkranskapel haar plaats in het leven der mensen verloren had. Helaas is van het geschrift van pater DE NIS maar een fragment over, zodat men niet meer kan nagaan wie als fiscaal werd aangesteld, al blijft het kerkrechtelijk een interessante kwestie of het patronaat van de ene kapel zonder meer kan overgaan op een andere. In feite is het gebeurd en de St. Anna-kerk werd de eerste kerk, ofschoon zowel pater DE NIS als zijn opvolgers erop hebben aangedrongen de processie op de eerste Zondag van October en andere grote feesten op Alto Vista te blijven houden.

Steeds heeft onder de ouden van dagen van het Noorddistrict de gewoonte bestaan, zo dikwijls zij de plek van de vroegere kapel voorbij gingen, hetzij om te vissen of om zout te winnen dan wel hout te kappen, het hoofd te ontbloten en te bidden ter ere van O.L.V. van de Rozenkrans. Terwijl men schrijver dezes vertelde, dat vóórdat de tegenwoordige kapel gebouwd werd steeds mensen uit de verre omtrek naar deze plaats kwamen om er op de ouderwetse manier, door SILVESTRE en ALVAREZ geleerd, alle vijftien geheimen van de Rozenkrans te bidden, terwijl zij rondtrekken om waar eertijds de kapel stond.

1816: de kapel gesloten.

Ook de St. Anna-kerk van Noord kreeg dus een fiscaal, omdat er nog steeds geen vaste priesters op Aruba waren. Omstreeks 1800 wordt ANDREAS TROMP alszodanig genoemd. Doordat in

deze tijd de baai „aan de Playa" — de Paardenbaai — wooncentrum werd, kwam daar de derde kerk op. In 1813 wordt voor het eerst aldaar de St. Franciscus-kerk genoemd, die waarschijnlijk in dit jaar door pater J. PIROVANO, prefect der missie, is gewijd. Zowel deze als de kerk op Noord waren van takkenbossen gebouwd. Alleen de kapel van Alto Vista was van steen, met een dak van maïsstokken.

In 1816 heeft pater PIROVANO de Rozenkranskapel op Alto Vista definitief gesloten omdat er geen mensen meer waren, zodat ook het fiscalaat verdween. Pater PIROVANO, officiëel tot zijn dood pastoor van St. Anna op Curaçao, bleef op Aruba wonen. ANDREAS TROMP, fiscaal van de Rozenkranskapel en de St. Anna-kerk heeft de titel van fiscaal echter behouden tot zijn dood in 1820 (enkele dagen na PIROVANO, die 9 November 1820 stierf).

1952: de kapel heropend.

Bij gelegenheid van de viering van het eerste eeuwfeest van het Apostolisch Vicariaat in 1942 deed Katholiek Aruba de gelofte een votiefkapel te bouwen op de plaats van de voormalige Rozenkranskapel. Het oude altaarkruis, dat van familie op familie was bewaard gebleven en op dat moment eigendom was van mevrouw KITA HENRIQUEZ, werd door deze aan de kapel geschonken. Het werd door de Maastrichter beeldhouwer CHARLES VOS gerestaureerd.

Een comité zamelde gelden in; de aannemersfirma Laclé liet tien uren per dag werken, waarvan twee voor eigen rekening; de omwonenden baanden een weg naar de plaats der kapel- en op Zondag onder het octaaf van Onzes Heren Hemelvaart, 25 Mei 1952, werd de votiefkapel van de allerheiligste Rozenkrans door mgr. A. VAN DER VEEN ZEPPENFELDT, de eerste Arubaanse bisschop, plechtig ingewijd.

SUMMARY

ARUBA'S OLDEST CHAPEL 1750–1816–1952

The writer gives a review of the history of the Chapel of Alto Vista, based on documents in the ecclesiastical archives of Oranjestad. Said Chapel was consacreted on the 20th of April 1750; after having been abandoned in or about 1780, this place of worship was closed in 1816.

This article also gives particulars about the old Alto Vista-procession and about the founding of the Santa Anna-church.

On the site of the old Chapel a new one was inaugurated on the 25th of May 1952, and at the same time the old custom of the Alto Vista-procession was restored.